

5. Медушевский В.В. Интонационная форма музыки / В.В. Медушевский. – М.: Композитор, 1993. – 194 с.
6. Моль А. Теория информации и эстетическое восприятие / А. Моль. – М.: Мир, 1966.
7. Моляко В.А. Психология конструктивной деятельности / В. О. Моляко. – К., 1983. – 134 с.
8. Назайкинский Е.В. О психологии музыкального восприятия / Е.В. Назайкинский. – М.: Музыка, 1972. – 383 с.
9. Кадцын Л.М. Музыкальное искусство и творчество слушателя / Л.М. Кадцын. – М.: Высшая школа, 1990. – 303 с.
10. Коваленко А.Б. Психология розуміння / А.Б. Коваленко. – К., 1999. – 184 с.
11. Костюк А.Г. Музыкальное восприятие как предмет комплексного исследования: сборник статей / А.Г. Костюк. – К.: Муз. Украина, 1986. – 126 с.
12. Сохор А. Вопросы социологии и эстетики музыки / А. Сохор. – Л.: Советский композитор, 1981. – 295 с.
13. Теплов Б.М. Избранные труды: в 2-х т. Т. 1. / Б.М. Теплов. – М.: Педагогика, 1985.
14. Delige I. Cue abstraction in the representation of musical form / I. Delige, J.A. Sloboda et al (Eds.) // Perception and cognition of music – Hove Pchihology Press; Taylor & Francis, 1997. – P. 387 – 412. 28 с.
15. Intons-Peterson M.-J. Components of auditory imagery / M.-J. Intons-Peterson // Auditory imagery / D. Reisberg (Ed.). – Hillsdale (NJ): Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 1992. – P. 45-71.

Л.В. МАРТЫНЮК. МУЗЫКАЛЬНАЯ СЛУХОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧЕНИКОВ ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА

Резюме. В статье рассматриваются особенности музыкальной слуховой деятельности учеников подросткового возраста. Особое внимание уделено анализу этапов музыкальной слуховой деятельности подростков и пониманию ими музыкального материала.

Ключевые слова: музыкальная слуховая деятельность, музыкальное восприятие, слух, творческое представление, подросток, музыкальная информация.

L. V. MARTYNYUK. MUSIC LISTENING ACTIVITY OF TEENAGE STUDENTS

The summary. The article singles out the listening stage musical activities adolescents and their understanding of musical material.

Key words: music the listening activity, music perception, hearing, imagination, teen musical information.

Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. Я.В. Сверлюк.

Одержано редакцією 19.01.2016 р.

УДК: 376: 159: 72

Н.В. МАЛІНОВСЬКА

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВЛЕННЕВОГО СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ З РІЗНИМИ ОСВІТНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В УМОВАХ СПІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Резюме. У статті розкрито особливості організації мовленнєвого спілкування дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Обґрунтовано необхідність створення інклюзивного розвивального середовища.

Ключові слова: мовленнєве спілкування, інклюзивне розвивальне середовище, мовленнєво-педагогічний супровід, комунікативно-мовленнєвий розвиток.

Постановка проблеми. Впровадження інклюзивної освіти є важливим фактором розвитку українського суспільства, який передбачає залучення дітей з особливими потребами до навчально-виховного процесу на рівних правах та умовах з іншими дітьми.

Правильно організоване спільне навчання створює кожній дитині умови щодо набуття важливого досвіду соціальної взаємодії, оволодіння комунікативними навичками. Спільна форма одержання знань розширює межі взаємодії дошкільників із психофізичними порушеннями з довіллям, включаючи їх до активної діяльності та мовленнєвого спілкування.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що найбільш важливим та ефективним періодом для спільного навчання та розвитку є дошкільний вік, оскільки існує унікальна можливість подолати наслідки порушень психофізичного розвитку. Діти дошкільного віку демонструють нижчий рівень агресивності та вищий рівень позитивного сприймання, ще не схильні до ігнорування дітей з особливими потребами. В умовах спільного навчання діти активно оволодівають способами комунікативно-мовленнєвої взаємодії з дорослими та однолітками, набувають досвіду вибору найбільш доцільних за певних обставин спілкування способів налагодження соціальної взаємодії, дружніх взаємин.

Проблеми інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми можливостями розглядали у своїх працях зарубіжні та вітчизняні вчені (Л. Андрушко, В. Бондар, А. Колупаєва, В. Синьов, О. Хохліна, Л. Щипіцина).

У низці досліджень дошкільний етап дитинства розглядається в контексті проблеми реформування системи дошкільної освіти в умовах інклюзії (М. Малофєєв, О. Самсонова, Т. Соловйова, Н. Шматко та ін.).

© Н.В. Маліновська, 2016

Дослідження проблеми комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей з особливостями психофізичного розвитку зумовлюються необхідністю їх соціальної адаптації та суспільної інтеграції. Спільне навчання в інклюзивних групах допомагає дітям з особливими потребами адаптуватися до типових життєвих ситуацій, позбутися почуття ізоляції, відчуженості, сприяє зникненню соціальних бар'єрів та інтеграції в соціум, вчить спілкуватися та працювати в колективі разом, формує в них почуття відповідальності за товаришів, які потребують не лише допомоги, а, насамперед, – прийняття та визнання.

Крім цього, на думку вчених, включення вихованців у загальноосвітнє середовище у дошкільному віці сприяє вихованню покоління зі справжнім гуманним ставленням до інших людей, у тому числі, із психофізичними порушеннями.

Метою статті є теоретичне обґрунтування умов організації мовленнєвого спілкування дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Виклад основного матеріалу. Спілкування визначає ступінь зрілості дитини як суб'єкта життєдіяльності (Д. Ельконін, О. Запорожець, М. Лісіна).

Мовленнєве спілкування є одним із перших видів діяльності, яким дитина оволодіває в онтогенезі, воно є універсальною умовою розвитку особистості в період дошкільного дитинства.

Мовленнєве спілкування – це діяльність, яка має свою специфіку, структурні особливості (інтегруються орієнтувальна і мовленнєва діяльність), і її опанування пов'язане з різними сторонами особистісного розвитку дошкільника – психічною, соціальною [4].

У працях Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Запорожця, М. Лісіної, Т. Піроженко спілкування ("комунікативна діяльність") розглядається як специфічна діяльність дітей дошкільного віку, яка має свою структуру, вікові особливості розвитку, свої форми та засоби.

Дитина дошкільного віку постійно перебуває в ситуації, в якій вона спілкується, послуговуючись при цьому обмеженим запасом мовних засобів (фонетичних, граматичних, лексичних), і саме наявність сформованої потреби у спілкуванні з дорослими й однолітками спонукає її до накопичення певної кількості мовних і невербальних засобів, володіння якими сприяє досягненню взаєморозуміння з тими, хто її оточує. Порушення розвитку дітей з обмеженими функціональними можливостями своєрідно впливають на формування соціальних контактів дошкільників, на розвиток їхніх пізнавальних можливостей. Насамперед, спостерігається значна ізоляція дитини від дитячого колективу. У цих дітей виявляється сором'язливість, надмірна несміливість, недооцінювання власних сил, можливостей, свого місця серед оточуючих [3].

А. Богуш, І. Луценко пропонують для реалізації завдання розвитку в дітей потребно-мотиваційної сфери комунікативно-мовленнєвої діяльності такі методи: комунікативні доручення, ранкові привітання, розмову вихователя з дітьми й організацію розмов між дітьми, бесіду, створення проблемних ситуацій, розповіді вихователя і дітей на теми з власного досвіду, складання листів, усних газет, розігрування текстів у формі діалогу, ігри-драматизації, словесні дидактичні ігри, підготовку і проведення свят, розваг, днів народження, днів дитини, організацію спільних видів діяльності і спілкування дітей у процесі їх виконання, моделювання ситуацій спілкування на заняттях, організацію спілкування між дітьми різного віку [1].

Особливого значення для розвитку навичок мовленнєвого спілкування дітей в умовах інклюзивного навчання набуває організація активної мовленнєвої практики дітей під час організованих занять. Кожне комплексне мовленнєве заняття має комунікативну мету (завдання на розвиток зв'язного мовлення: діалогічного чи монологічного). Лексичну, граматичну, фонетичну роботу підпорядковують меті таким чином, щоб дитина під час оволодіння уміннями діалогічного спілкування, розповідання впродовж одного заняття змогла скористатися сформованими мовленнєвими навичками [1]. Заняття з розвитку мовлення та мовленнєвого спілкування дітей буде ефективним за умови повноцінної реалізації мовленнєвого потенціалу кожної дитини, в тому числі з обмеженими можливостями.

Оптимізація мовленнєвого спілкування педагога з дітьми передбачає створення інклюзивного розвивального середовища.

Освітнє середовище стане інклюзивним за умови наявності низки умов:

- спланований та організований фізичний простір, у якому б діти могли безпечно пересуватися під час групових й індивідуальних занять;
- сприятливий соціальний та емоційний клімат;
- умов для спільної роботи дітей, а також надання один одному допомоги в досягненні позитивного результату [4].

Невід'ємним і важливим процесом створення інклюзивного розвивального середовища для дітей з порушеннями психофізичного розвитку є організація мовленнєво-педагогічного супроводу.

Дитина дошкільного віку постійно перебуває в оточенні інших людей (батьків, педагогів, однолітків), під впливом яких відбувається не тільки процес соціалізації, а й розвиток усіх її психічних процесів, зокрема, мовлення. У цьому зв'язку виникає потреба вести мову й про мовленнєво-педагогічний супровід розвитку мовлення дітей, оскільки дитина перебуває у середовищах з рівним мовленнєвим потенціалом і навантаженням.

Під мовленнєво-педагогічним супроводом вчені розуміють створення психолого-педагогічних умов для взаємодії мовців у процесі спілкування у відповідному середовищі, яке протікає на емоційно-позитивному тлі взаємодовіри, взаєморозуміння, що забезпечує ефективний розвиток мовлення і навчання дітей рідної мови [1; 2].

В умовах інклюзивної групи мовленнєво-педагогічний супровід має специфіку, оскільки вимагає від вихователя включення дітей не лише у ситуації спілкування "дорослий-дитина", але, передусім, у ситуації спілкування "дитина-група".

Вплив середовища на дитину однобічний: дитина послідовно діє у системах "середовище – дитина – дорослий", "дитина – дорослий – середовище". Означена взаємодія зумовлює і розвиток усіх психічних процесів і функцій дитини, які пов'язані з середовищем, зокрема, мови. Водночас певний рівень розвитку психічних процесів дозволяє дитині цілеспрямовано впливати на середовище і вносити свої зміни у процесі взаємодії з дорослими та іншими дітьми. Відтак, розвиток мовлення дитини, виховання мовленнєвої поведінки багато в чому залежить від специфіки мовленнєво-педагогічного супроводу середовища [1].

Особливо актуальним при організації мовленнєвого спілкування дітей з різними освітніми можливостями в інклюзивній групі є використання індивідуального і диференційованого підходів, знання головних завдань, принципів, методів та форм організації спільної діяльності дітей. Педагогам необхідно враховувати та реалізувати потенційні можливості виховання й розвитку кожної дитини, її індивідуальні особливості. Якими б не були фізичні чи психічні обмеження, у дитини завжди є резерви для розвитку, використання яких може суттєво поліпшити якість її життя.

Вихователь дошкільного навчального закладу повинен забезпечити особистісно зорієнтований освітній процес в умовах інклюзії. Слід створити умови не лише для спілкування дітей з особливими освітніми потребами з ровесниками, а й для прийняття їхнього досвіду. Це дає можливість дітям з особливими потребами бачити реакцію інших дітей на те чи інше завдання, способи його виконання, чути їхні мовленнєві висловлювання, і, таким чином, сприяє інтересу до пізнання навколишнього світу, формування мотивів до навчальної діяльності, до співпраці, забезпечує умови успішної соціальної, психологічної, фізичної адаптації та життєдіяльності.

Надзвичайно важливе значення в розвитку навичок мовленнєвого спілкування дітей з особливостями психофізичного розвитку належить їхнім батькам, оскільки саме родина є тим первинним мікросоціальним оточенням, яке передає їм свій життєвий досвід. Залучення батьків до корекційно-розвивальної роботи має бути спрямоване на розвиток засобів і форм спілкування їхньої дитини, що дасть їй змогу розвинути особистісні якості й адаптуватися в соціумі. Якість мовленнєвого спілкування дітей в умовах інтегрованого навчання значною мірою залежить від того, які умови фізичного, психічного і соціального розвитку створювалися для них спільними зусиллями педагогів і батьків. Активізація комунікативної діяльності у дітей є складним, але надзвичайно важливим завданням корекційного впливу.

Висновки. Таким чином, оптимізація мовленнєвого спілкування дітей з різними освітніми можливостями в умовах спільного навчання значною мірою обумовлюється створенням інклюзивного розвивального середовища, організацією мовленнєво-педагогічного супроводу, залученням батьків до корекційно-розвивальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш за ред. А.М. Богуш. – К.: Вища школа, 2007. – 542 с.
2. Колупаєва А.А. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / А.А. Колупаєва, Н.З. Софій, Ю.М. Найда [та ін.]; за заг.ред. Л.І. Даниленко // Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник. – К., 2007. – 128 с.
3. Кузова І.Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія та методика: [монографія] / І.Б. Кузова. – Луцьк, ПП Іванюк В.П., 2013. – 292 с.
4. Луценко І.О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися. Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками / І.О. Луценко. – К.: Світлич, 2013. – 208 с.
5. Луценко І.О. Теоретичні та методичні засади розвитку комунікативно-мовленнєвої сфери дитини. Від народження до 6 років: [монографія] / І.О. Луценко. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. – 291 с.

Н.В. МАЛИНОВСКАЯ. ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ РЕЧЕВОГО ОБЩЕНИЯ ДЕТЕЙ С РАЗНЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ В УСЛОВИЯХ ОБЩЕГО ОБУЧЕНИЯ

Резюме. В статье рассматриваются особенности организации речевого общения детей с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного обучения. Обосновано необходимость создания инклюзивной развивательной среды.

Ключевые слова: речевое общение, инклюзивная развивательная среда, речевое педагогическое сопровождение, коммуникативно-речевое развитие.

N.V. MALINOVSKA. PECULIARITIES OF ORGANIZATION SPEECH COMMUNICATION OF CHILDREN WITH DIFFERENT EDUCATIONAL ABILITIES IN THE CONDITIONS OF JOINT EDUCATION

The summary. The article deals with special aspects of organization of speech communication of children with different educational needs in the context of inclusive education. It has been justified the necessity of creating of inclusive developmental environment for children with special psychological needs.

Key words: speech communication, inclusive developmental environment, speech-communicative development, speech-pedagogical follow-up.

Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. Г.П. Коваль.

Одержано редакцією 02.02.2016 р.